

Lengyel András

A Nincsen apám se anyám kötet ősváltozatának töredéke

1

Stoll Béla az 1984-es kritikai kiadás munkálatai közben figyelt föl rá, hogy verseit József Attila egy időben csupa kisbetűvel, központozás nélkül írta, s a *Nincsen apám se anyám* kötethez 10 versét így gépelte le. A kritikai kiadás (ÖV 1:509) föl is sorolja ezt a tíz verset (a címek utáni szám a vers kötetbeli sorszámát adja):

hajnalban kel föl mint a pékek (258)

az oroszlán idézése (312)

erősödik (285)

együgyű ének (246)

fiatalasszonyok éneke (262)

mikor a szeretők (281)

ülni állni ölni halni (302)

verettetőn (304)

isten 1–2. (253)

kertész leszek (255)

Stoll, módszeres textológus lévén, arra is fölfigyelt, hogy ez az írásmód tudatos törekvés eredménye volt, s a költő tervei szerint az egész kötet nagybetűk nélkül jelent volna meg. Ez a *Magyar Hírlap* 1927. október 9-i számában, a *Mi később* rovatban expressis verbis ki is van mondva. A kis közlemény előbb József Attila Párizsból való hazatérését harangozza be:

„Valami érdekes hír?

– Van az is. Egy huszonkét éves poéta, József Stilla [!] most jött haza Párizsból, ahol a Sorbonne bölcsészeti karán hallgatott két szemesztert.” Majd, a rovat címéhez igazodva a készülő kötetre kerít sort.

„– A vers?

– Címe: *Nincsen apám, se anyám*. Most ezen a címen adja ki verseit József Stilla [!]. Kuriózusként megemlíjtük, hogy ez lesz az első verseskötet, amelyben nem lesz nagy betű.

– Hogyan? Egyáltalán nem lesz?

– Úgy van. József Stilla [!] ugyanis feleslegesnek tartja a nagy betűt. Azt mondja, nincs reá szükség. Véleménye szerint a nagy betű nem szolgál semmiféle praktikus célt, sőt feleslegesen von el figyelmünkől energiát. Mindezt egy érdekes és hosszú megokolással mondja el, melynek közlésére szűk ez a rovat.” (A *Magyar Hírlap*ot idézi ÖV 1:509.)

Nem kétséges, a *Magyar Hírlap* e közleménye több szempontból is fontos. Jelzi, hogy a) *Nincsen apám se anyám* – József Attila tervei szerint – „nagy betűk” nélkül jelent volna meg (ami a megvalósulthoz képest egy merőben más tipográfiai és szövegvilágítást adott volna); b) ez a megoldás nem egyszerű technikai kérdés volt a költő számára, mögötte tudatos elképzelés, valamiféle koncepció állott.

A hosszan készülődő, végül csak 1929 februárjában megjelenő *Nincsen apám, se anyám* kötet azonban, mint ismeretes, már nem így jelent meg. A költő az uralkodó konvencióhoz igazodott, a textológus által regisztrált tíz kisbetűs vers pedig felolvadt a kritikai kiadás változatapparátusában, mint bármely, az úgynevezett fő szövegtől eltérő helyesírási, technikai stb. megoldás. Az egész „kisbetűs” kötet terve így, úgy tetszhet, József Attila egyik pillanatnyi, kóbor ötletének bizonyult, amelyet maga a költő gyakorlata „írt felül”, fedett el.

Nagy kérdés azonban: valóban kóbor ötletről volt-e szó? Hogy a költői gyakorlat átalakult, elhagyta a kisbetűs írásmódot, tudomásul veendő tény, nem mérlegelés tárgya. Ám az, hogy ezt a kisbetűs periódust belepje a feledés pora, már korántsem magától értetődő. Azonnal fölmerül ugyanis a gyanú, hogy itt nem pusztán írástechnikai kérdésről volt szó, pontosabban: az írástechnika fölcsíne alatt valami mélyebb, lényegesebb húzódik meg. (Erről vallana a *Magyar Hírlap* által nem részletezett hosszabb „megokolás”, ha rendelkezésünkre állna.) Márpedig, ha csakugyan így van, s nem valamiféle alkalmi helyesírási extravaganciát kell regisztrálnunk, akkor ez következményekkel jár. Mindenekelőtt: a költő kisbetűs periódusát nem engedhetjük beleveszni a megelőző s az azt követő, az uralkodó ortográfiai konvencióhoz igazodó gyakorlatba. Észre kell vennünk, hogy itt egy *önálló, külön periódusról* van szó. S ha e periódus létét elismerjük, szembe kell néznünk azzal is, mi adja e periódus lényegét.

A válaszhoz azonban csak több lépcsőben, kerülőkkel juthatunk el.

2

Az első kérdés, amelyre választ kell keresnünk, hogy bármiféle értelmezésre vállalkozhassunk, kronológiai: mettől meddig tartott ez az önállónak állított periódus?

A két dátum viszonylag pontosan megadható. Az első csupa kisbetűs József Attila-vers, amelyet ismerünk, franciául íródott, s 1927 áprilisában még Franciaországban jelent meg. Voltaképpen versfordításról van szó, s a kisbetűs közlés a közlő folyóirat, a *L'Esprit Nouveau* (a francia avantgárd félmarginális orgánuma) ortográfiai gyakorlatát elégíti ki. (A vers magyarul *A bőr alatt halovány árnyék* címmel ismert, a kritikai kiadás a francia változatot is közli.) Valószínű, hogy e választásban csupán a francia irodalmi közegben is megjeleneni akaró költő érthető „opportunizmusa”, a folyóirat elveihez való igazodása mutatkozik meg.

Az is valószínű azonban, hogy a vers végleges francia szövegének kialakítása közben József Attilára egyúttal az avantgárd konvenció mögötti elvek is hatottak. A *L'Esprit Nouveau* gyakorlata ugyanis egy olyan, akkor még újnak tetsző, formalizáló kísérlet volt, amely valójában már jelentős tradícióra épített. Keszler Borbála tanulmányából (Keszler 2004. 223.) tudhatjuk, hogy a központosítás nélküli, csupa kisbetűs írásmód akkor már másfél évtizedes múlttra tekinthetett vissza – s ez a világirodalom egyik, ma már klasszikusnak számító nagy francia alkotójának gyakorlatával indult. Az első kisbetűs, központosítás nélküli verset ugyanis Apollinaire 1913-ban írta meg; az írástörténet ezt az elvet őrá vezeti vissza. (A kisbetűs írásmódnak ez a genezise megint csak az írásmód elvi meghatározottságát emeli ki.)

A kritikai kiadás 331. tételének (*Dal*) szövegforrásai a kisbetűs írásmód záró időpontjának meghatározását is viszonylag nagy pontossággal lehetővé teszik. E vers még cím nélküli és Sándor Imrének dedikált kisbetűs kézírata ugyanis, a költő saját keltezése szerint, 1928. február 10-én született (ÖV 2:5). A vers közlésre elküldött, 1928. április 25-i másik kézírata viszont már nem kisbetűs – ez már igazodik az akkori magyarországi uralkodó ortográfiai szokásokhoz (ÖV 2:5). A fordulat, a kisbetűs írásmód föladása, e két dátum között történt meg – valószínűleg 1928 márciusában vagy áprilisában. Ez azt jelenti, hogy kb. egy egész esztendeig tartó kisbetűs periódussal kell számolnunk. S bár az 1927. áprilisi vers voltaképpen még csupán az írásmód bevezetésének, azaz egy új írásmódra való áttérés még következtelen és egyáltalán nem kizárólagos kezdetének tekinthető, bizonyos, hogy hosszabb ideig élő univerzális elvről van nála szó. 1927 októberében, amikor a *Magyar Hírlap Mi készül?* rovata e gyakorlatról és elvről hírt adott, már tudatosan alkalmazott, koncepcionális elem volt ez József Attilánál. S ami legalább ilyen fontos: nem korlátozódik csupán versszövegre. A költő 1927. október 12-i, Juhász Gyulához írott lapja (JAVL 171) például a versekkel egyezően ugyancsak kisbetűs: itt mind a címzett neve, mind a lap aláírójának neve kisbetűs. Kisbetűs a Wallesz Lucának írott verses könyvajánlás is, s a már emlegetett, Sándor Imrének ajánlott cím nélküli vers is voltaképpen versben írott ajánlás.

3

Ez a kisbetűs írásmóddal (is) jellemezhető periódus, ma már tudjuk, József Attila költészetének egyik különösen fontos, egész további költészetét meghatározó szakasza volt. Ahogy aforisztikus tömörséggel, bár fölismerését némileg túláltalánosítva, Halász Gábor írta róla: „József Attila igazi hangja, pontos dátummal meghatározhatólag, 1927 áprilisában szólalt meg, amikor leírta ezeket a sorokat: *Az Eiffel-torony éjjel eldől / bebúvik paplanos ködökbe*”. S bár a Halász megállapítását etalonként idéző Tverdota György szükségesnek látja, hogy ezt a datálást némileg oldja és lazítsa, lényegében az ő verdiktje is Halászt erősíti: „A fordulat, amely után a költő célegyenesbe jutott, s rátalált egyéni hangjára, amely után sűrű egymásutánban írta remekműveit, valóban az 1927 tavasza és ősze között eltelt hónapokban következett be” (Tverdota 1999. 6.).

Mi történt ez időben? Idézett könyve egy későbbi helyén Tverdota, úgy tetszik, közelebről is jellemzi ezt a periódust. „A hagyománykövetéssel tudatosan összeegyeztetett modernség első változatát a költő a húszas évek végén, 1927 és 1929 között alakította ki. Ebben a szűk két évben tett kísérletet a *poésie pure*, a *tiszta költészet* megvalósítására” (Tverdota 1999. 27.). Ám e jellemzés olvastán mindjárt fölfigyelhetünk egy kronológiai diszkrepanciára. Tverdota előbb az 1927 tavasza és ősze közötti időszakról beszélt, másodjára azonban már egy nagyobb, kétéves szakaszcsoportról szólt. És ez már önmagában is jelzi, hogy a két megállapítás nem teljesen ugyanarra a periódusra vonatkozik. A fordulat, majd a fordulatot követő „tiszta költészet” szakasza nem azonosítható teljesen, a két szakasz, bár részben fedí egymást, nem feleltethető meg teljesen egymásnak. A második, hosszabb szakaszt, aligha véletlenül, Tverdota a „hagyománykövetéssel tudatosan összeegyeztetett modernség” időszakának mondja. Azaz, valami olyasmi is van benne („hagyománykövetés”), ami – legalább részlegesen – különbözik a fordulat alaptörténetétől. A fordulat ugyanis, mint azt a kisbetűs írásmód külsőleg is jelzi, éppenhogy nem hagyománykövető jellegű volt. Pontosabban: egy új, addigi kísérleteitől különböző, „idegen”, s mint ilyen: merőben újként megmutatkozó hagyomány inspirációját mutatja.

Ennek a fordulatnak a mibenlétét segít megérteni, ha a kisbetűs írásmóddal külsőleg is megkülönböztetett periódus verseit számba vesszük. A dolgot, persze, nehezíti, hogy a *Nincsen apám se anyám* kötet kisbetűs ősváltozatának kézírata jelentős részben elveszett, vagy kallódik. Ám rendelkezésünkre mégsem csak a Stoll Bélától elkülönített és felsorolt tíz vers áll. A periódusról szólva ennél lényegesen nagyobb anyag vehető számba. Ha a kritikai kiadás által regisztrált szövegforrásokat ilyen szempontból tekintjük át, viszonylag terjedelmes listát kapunk:

- hajnalban kel föl mint a pékek* – gépirat, PIM JA 150/39
- az oroszlán idézése* – gépirat, PIM JA 150/14
- erősödik* – gépirat, PIM JA 150/24
- együgyű ének* – gépirat, PIM JA 150/25 (azonos lapon az előbbivel)
- fiatalasszonyok éneke* – gépirat, PIM JA 150/35
- mikor a szeretők* – gépirat, PIM JA 150/35 (azonos lapon az előbbivel)
- ülni állni ölni halni* – gépirat, PIM JA 150/85
- verettetveén* – gépirat, PIM JA 150/87
- isten 1–2.* – gépirat, PIM JA 1038
- kertész leszek* – gépirat, PIM JA 1038 (azonos lapon az előbbi utolsó hat sorával)
- németh andor* – gépirat, aláírt, PIM JA 148/P
- [áldalak búval vigalommal...]* – cím nélküli kézirat, Wallesz Lucának ajánlva, PIM JA 910
- [derűs vagyok és hallgatóg...]* – cím nélküli kézirat, Sándor Imrének ajánlva, PIM JA 1025/1
- [medáliák 1]* – kézirat, Makainé József Etelka tulajdonában, az 1927. június 10-i levélben

[*medáliák 1-5*] – főcím és cím nélküli kézirat, három lapon, Makainé József Etelka tulajdonában

simon jólán – gépirat, Makainé József Etelka tulajdonában

[*főzz neki lüszí húslévest...*] – cím nélküli kézirat, töredék, Makainé József Etelka tulajdonában (az előbbi gépirat hátoldalán)

E kéz- és gépiratok külső jegyei alapján kétségtelen, hogy a versek egy része azonos időben, azonos céllal (ahogy Stoll Béla joggal állítja: a tervezett kötethez) készült, egy másik része pedig ettől függetlenül: ajándékozásra, közlésre vagy még fogalmazványként. Ez utóbbiaknak alighanem volt azonos szövegű, esetleg némileg módosított kötetváltozata is – ezek azonban, funkciójuk elveszvéen – az idők folyamán elkallódtak. Mindez arra vall, hogy a központosítás nélküli kisbetűs versek egy része már eleve tudatos alkotói szándékkal született, a még hagyományos ortográfiával íródott korábbi darabok pedig, az aktuális elvhez igazodva, utólag kerültek egységesítésre. A rendezőelv minden esetben a központosítás nélküli, kisbetűs írásmód volt. Kérdés azonban, miért lett ez az írásmód József Attila számára fontos?

A mintakövetés, a francia gyakorlathoz való igazodás, ismételjük meg, bizonyára szerepet kapott választásában. Az a hosszú és részletező „megokolás” azonban, amelyet ugyan nem ismerünk, ám létét a *Magyar Hírlap* tudósítása kétségtelenné teszi, arra vall, valamiféle poétikai elképzelés is motiválta. Ha magukat a verseket vesszük szemügyre, több dolog e megokolás ismerete nélkül is nyilvánvalóvá válik. Mindenekelőtt: ezek a versek nem írásjelek bonyolult rendszere szerint olvasandó, hagyományos szövegversek, hanem – bár leírt szövegek – valamiképpen az élőszavas, hangzó szövegekhez hasonlóak. Ismeretes, az élő beszédben nem különböztetünk meg kis- és nagybetűket, a hangok, amelyeket kimondunk, eleve homogenizálnak. S ugyanerre utal e periódus verseiben a rövid, négysoros strófák kedvelése, a dalszerűség, a versek fonetikus írásmódja (pl. lüszí, szantimom), sőt – egyes esetekben – a címek elhagyása is. (A folklórszövegeknek, tudjuk, eredetileg nincs címük; a szövegek címe csak utólag, a „közlők” beavatkozása révén konstruálódik.) Az is nyilvánvaló azonban, hogy ezeknek a verseknek a létmódja nem az oralitás, ezeket olvasni kell. Némely darab „erőszakos”, a szót is kettévágó sortagolása félreérthetlenné teszi ezt. S föltűnő, hogy ezeknek a verseknek az egyik legszembeötlőbb, leghangsúlyosabb vonása a képzettársítás szokatlansága, a szokványostól elszakadó váratlansága. Hogy ezt valamiféle szürrealizmusnak tekintjük-e (amelyet a kutatás korábban erősen hangoztatott e szakasz verseiről szólva, Tverdota György viszont ezt az értelmezést túlhangsúlyozottnak véli), vagy úgy gondoljuk, hogy másról, originálisabb (és egyben személyesebb) fejleményről van szó, most egyremegy. A lényeg, úgy gondolom, a képzettársítások e rendjének kreativitás-fölszabadító funkciója. (A központosítás elmaradása – éppen a szöveg többféle olvashatóságát célozva – a lehetséges képzettársítások technikai megnövelője.) S bár ehhez képest másodlagos kérdés, az sem nagyon vitatható el, hogy ebben a Párizsban megismert francia avantgárd költészetnek példaadó, bátorító szerepe volt. A francia mintára

szüksége volt a költőnek ahhoz, hogy a szabadabb képzettársítási lehetőségek kipróbálására sor kerüljön.

A szürrealizmus szerepének túlhangsúlyozását emlegető Tverdota György a szürrealizmus ellenében a *poésie pure* elvének követését tartja meghatározónak. Nem kívánom cáfolni álláspontját, meggyőződésem, hogy a mallarméi tiszta költészetnek a József Attila-életmű e szakaszában játszott szerepe igazolható (s egyben sok mindent megvilágosító) állítás. Ám, úgy hiszem, legalább ennyire igazolható az is, hogy József Attila költészetében még a tiszta költészet sem vegytisztán érvényesült, hanem – a költő kezdettől érzékelhető alkatának megfelelően – többféle kezdemény szintézisének alkotóelemeként.

4

Óhatatlanul fölmerül az a kérdés is, miért hagyott föl a költő a kisbetűs, központosítás nélküli ortográfiával? A legegyszerűbb, a legkézenfekvőbb válasz a magyarországi folyóiratok közlési gyakorlatának kényszerű tudomásulvétele lehet: ha verset akart közölni, alkalmazkodnia kellett. Ez a feltevés azonban, bármennyire kézenfekvőnek látszik is, a legjobb esetben is csak fél-igazság. Meggyőződésem, mélyebb, kevésbé opportunus szempontnak is kellett lennie. Az indokra explicit alakban megfogalmazott érvet a költő megnyilatkozásai között nem ismerünk. Így csak sejteni lehet, hogy egyéb, részben esetleges motivációja is volt. Az egyik, e pillanatban részleteiben sajnos még nem föltárt motiváció nyilvánvalóan a magyarországi avantgárrdal, a Kassák Lajos dominálta Munka-körrel való föloldhatatlan inkongruenciája lehetett. Bár volt személyes kapcsolata Kassákkal, Kassák feleségéről, Simon Jolánról ez időben verset is írt, a *Munka* első számában pedig versfordítással szerepelt – ám ez az együttműködés folytatás nélkül maradt. József Attila, minden jel szerint, nem fért bele a Kassák képviselte poétikai paradigma Kassákra méretezett kereteibe. Hasonló súlyú, bár egészen más természetű okként említhető meg, hogy a Párizsból hazatért József Attila, aki egyetemi tanulmányait a pesti egyetemen folytatta, itthon két nagy formátumú, ám a párizsi kulturális klímához mérten föltétlenül konzervatív professzor erőterébe került. S nem kell hozzá túlzott éleslátás, hogy mind a filozófus Pauler Ákos, mind az irodalomtörténész Horváth János egyébként nem lebecsülendő hatása inkább távolította, semmint közelítette az avantgárd poétikához. Ugyanebbe az irányba utal bennünket az is, hogy József Attila 1927–29-es periódusának irodalmi szempontból legfontosabb barátja, ösztönzője, Németh Andor (akinek, mint tőle tudjuk, éppen a *Nincsen apám, se anyám* kötet volt a kedvenc József Attila-könyve) maga is az avantgárdtól való távolodás stádiumában volt. Aligha véletlen, hogy éppen ő az, aki észrevette s elsőként kimondta József Attila mallarme-i pillanatának tényét, s aki a tiszta költészet problematikáját is elsőként tematizálta a József Attila-irodalomban.

Azt azonban, úgy vélem, félreértés lenne föltételezni, hogy ez a kisbetűs periódus következmények nélkül tűnt el az életműből. Ahogy minden más kísérlete, úgy ez is valamiképpen tovább élt költészetében, jóllehet ez a továbbélés a külső szemlélő számára ma már nem könnyen fölismerhető, pláne nem evidens.

A *Nincsen apám, se anyám* kötet ősváltozatának fölépítése, az egyes versek sorrendje egyelőre megállapíthatatlan. S nem csak azért, mert nem ismerjük a kötet teljes anyagát. Az ismert, ide tartozó versek rendje sem rekonstruálható. E vonatkozásban ugyanis sem a szövegek keletkezésének időrendje, sem a végül megjelent, már nem kisbetűs *Nincsen apám, se anyám* kötet kompozíciója nem iránymutató. Az ősváltozat egyik nagyon lényeges összefüggése tehát – leg- alábbis egyelőre – elveszett számunkra, s ez behatárolja az ősváltozat esztétikai hatásának mérlegelési lehetőségeit. Ám, úgy vélem, már az is eredmény, hogy ennek az ősváltozatnak az anyaga, ha töredékesen is, rendelkezésünkre áll, s ez az anyag többféle további elemzés lehetőségét nyújtja.

Irodalom

- JAVL: József Attila *válogatott levelezése*. Sajtó alá rend.: Fehér Erzsébet. Bp. 1977.
 Keszler Borbála 2004: *Hány írásjel szükséges?* In: *Kenyeres Zoltán emlékkönyv*. Szerk.: Szabó B. István. Bp. 223–228.
 ÖV: *József Attila összes versei 1–2. köt.* Kritikai kiadás. Közzéteszi: Stoll Béla. Bp. 1984.
 Tverdota György 1999: *József Attila*. Bp.

Az ősváltozat szövegei

[1] hajnalban kel föl mint a pécek

*kedvesem erőskétkaru karcsu asszony
 ültem már repülőgépen magasból ő is
 kicsinek látszik
 de pilótalétemre is megbecsülném –*

*maga mossa a ruhát a hab is álmodozva
 reszket karjain
 letérdel mintha imádkozna fölsikálja a
 padlót és nagyot kacag ha elvégezze
 kacagása mint az alma melybe héjjastul
 beléharap*

*olyankor az is hangosan nevet
 ha kenyeret dagaszt hajnalban kel föl mint
 a pécek akik a jólsütő kemencék rokonai
 hosszú lapáttal örködnek fölöttünk
 fölverődik a liszt és odaszáll a szép sza-
 bad mellükre ahol meg nyugodtan elal-
 szik*

*mint kedvesem a jószagu ágyban hogy el-
mosogatott
s tisztára ölelte szívemet –
feleségem is ilyen lesz ha majd egész em-
berré nővök
és megházasodik mint az apám –*

[2] az oroszlán idézése

*volt fogam közt már szivar
csuklóban megállt a kés
mosdatott pucér vihar
alvó számba szállt a légy
néni szunnyadt ágyamon
szépet álmodott szegény
tisztelek ha vért köhögtem
mégse köptem hóba én
voltam vonító kaján –
halljunk hát nevetni holtat
vagy a holt is él talán? –
erre ittam jó borocskát
rágtam főtt malaclapockát
kezet fogtam balkezemmel
vicsorgattam fogaim
isteneim mind eladtam
ez a ruha másé rajtam
kereshet pipogya ember
az én megnyurgult szívemmel
tükröm mögött szerelemmel
oroszlánra várok én –*

*első izben cipóm fényét
kényesitse bus sörénye
másodizben cirógasson
körme torkomat kitépje
behunyt szemmel végignyaljon
harmadizben az ágyamon
pártalanul és üvöltve
őrizze a ravatalom –*

[3] erősödik

*pillantásomtól az almák pirosodnak és
gömbölyödnek
térdigérő erős buzában henteregnek a fiuk
a lányok –*

*én a magos fa ágán ülök lelógatom a lábomat
kacagásuk fürtjeimet megbodorítja –*

*nem tudják ám a leányok hogy én mennyire
kedvelem őket
akkor szaladvást jönnének el sokszázan
gyülnének össze itt körülöttem
én meg a zöld leveleket két marokkal szór-
nám a hajukba
hanem előbb még minden szálát futtában is
kétoldalt megcsókolnék –*

*erősödik az ág alattam erősödöm én is a
világon
sokagancsu szarvasa hátán egyszercsak meg-
érkezik a meztelen leányzó –
akkor indult el amikor anyámra szememet
fölnyitottam
21 éve már
hogyan elhagyta értem az erdőt –*

[4] együgyü ének

*fiatalember huszesztendős velem egyidős
szép szeretőjét nagyon szereti
ugy szereti épp mint medrét a folyó ame-
lyikben a halak is lebuknak az iszapba
ha elfáradtak
csak simogatja és nagyon szereti
ha virágot kap mind odaadja a kenyeret is
odaadja nem szegi meg maga
fölolvassa neki az ujságot megvárja amíg
elalszik aztán elalszik ő is
tüzet rakni is segít és fűtyörészve vágja
föl a fát –
ha volna szeretőm én is nagyon szeretném
meleg étellel várna ha jövök –*

[5] fiatalasszonyok éneke

*pihés huncut görbe állunk
formás fejünk fürge lábunk szép egyenes fejér
hátunk
meg a szemünk meg a szánk –*

*táncos hajlós lángot rakunk sütiünk főziünk
s hogy az arcunk tüzesedik a kalácsnak kénye-
sedik
fényesedik fonatja –*

*kelleti magát a szél is nyilnivaló gyöngé mel-
lünk tapogatja
jóságunkat terelgeti kerek szoknyánk emelgeti
lobogtatja –*

*takarítunk törülgetünk a hajunkat kontyba kötjük
lépegetünk úgy ringatjuk mint kakas a taréjját –*

*hűs derekunk hintázása karunk farunk hullámzása
mint harmatos magos fűben tiz husz kövér vig
gyerek
sivalkodva meztelenül ha rakáson hempereg –*

*hogy az urunk megjön este mosdóvizzel vacsorával
csókkal várjuk
ingerkedünk játszadoxunk csicsitjuk ha bajjal van
egész éjjel ölelgetjük
s gömbölyödő kis hasunkat nézegetjük hajnalban –*

[6] mikor a szeretők

*mikor a szeretők veszekednek
akkor a fákkal magosodnak
mikor a szeretők ölelőznek
akkor a földdel elsimulnak –*

*gyere kedves
szaladjunk egyet arccal a szélnek –*

[7] ülni állni ölni halni

*ezt a széket odábtolni
vonat elé leguggolni
óvatosan csucsra mászni
zsákom szakadékba rázni
vén pókornak méhet adni
öregasszonyt cirógatni
jóízű bablevest enni
sár van lábujjhegyen menni*

kalapom a sinre tenni
a tavat csak megkerülni
fenekén ruhástul ülni
csengő habok közt pirulni
napraforgók közt virulni –
vagy csak szépet sóhajtani
csak egy legyet elhajtani
poros könyvem letörölni
tükröm közepébe köpni
elleneimmel békiülni
hideg késsel mind megölni
figyelni a vér hogy csordul
nézni hogy egy kislány fordul
vagy csak így megülni veszteg
felgyujtani budapestet
morzsámra madarat várni
rossz kenyerelem földhöz vágni
jó szeretőm megrikatni
kicsi hugát ölbe kapni
s ha világ a számadásom
ugy itthagyni sose lásson –

ó köttető oldoztató
most e verset megírató
nevettető zokogtató
életem te választató –

[8] verettetvén

kazánt suroltam üztem varjat
elnyultam rothadt szalmazsákon
bíró elitelt hülye csufolt
pincéből tódult ragyogásom
csókoltam lányt aki dalolva
ropogós cipót süített másnak
ó este sirni és rossz kabátban
a hidak előtt állni másnap!
volt alázatom szebb és fentebb
piritőbb mint amazok gőgje
kikrosszszagu multtal hivalgva
csendőrt küldnek tiszta jövőre –
kényszerű csönd hogy legnagyobb volt
szívembe rugtam ordítson már
hogy hagyyna az én szabad lelkem
feledtető s tán szebb daloknál?

kináltak pénzt nagy sok bosszumért
pap mondta fiam szállj az urhoz
s tudtam ki üres kézzel tér meg
láthatatlan bus revolvért hoz –
villogó szívű győzni bíró
vagyok kinek kell legyen kedve
igazat tenni pártot állni
im e szigoru emlékekre –
de emlékez mi közöm nékem?
rongy ceruzámat inkább leteszem –
verettetőén a szerszám élit
földjeinkben vad idő érik
zajtalanul és félelmesen –

[9] isten

1.

hogyha golyóznak a gyerekek
az isten köztük ott térfereg
s ha egy a szemét nagyra nyitja
golyóját ő lyukba gurítja –

ha hideg a föld leheverni
a napot nagy felhőkbe rejti
és megmegráncigálja fürtünk
ugy mondja meg hogy le ne ülünk –

ő sohase gondol magára
de nagyon ügyel a világra
a lányokat ő csinositja
friss széllel arcuk pirosítja –

ő vigyáz a tiszta cipőre
az uccán is kitér előre
nem tolakszik és nem verekszik
ha alszunk csöndesen lefekszik –

hogyha a jószág csak but hozhat
akkor megenged minden rosszat
s ha velünk mégis találkozik
isten sohasem csodálkozik –

2.

istenem én nagyon szeretlek
keztyűje lennék a kezédnek

*ha rikkancs volna mesterséged
segítnék kiabálni néked –*

*hogyha meg szántóvető lennél
segítnék akkor is mindennél
a lovaiddat is szeretném
és szépen okosan vezetném –*

*vagy inkább ekeszarvat fogva
szántanék én is a nyomodba
a szikre figyelnék hogy ottan
a vasat még mélyebbre nyomjam –*

*ha csósz volnál hogy óvd a sarjat
én zavarnám a fele varjat
s bármi efféle volna munkád
velem azt soha meg nem unnád –
ha nevetnél én is örülnék
vacsora után melléd ülnék
te pipám egy kicsit elkérnéd
s én hosszan még sokat beszélnék –*

[10] kertész leszek

*kertész leszek fát nevelek
kelő nappal én is kelek
nem törődök semmi mással
csak a beojtott virággal –*

*minden beojtott virágom
enyém marad virágáron
ha csalán lesz azt sem bánom
igaz lesz majd a virágom –*

*tejet iszok és pipázok
jóhíremre jól vigyázok
nem ér engem veszedelem
magamat is elültetem –*

*kell ez nagyon igen nagyon
napkeleten napnyugaton
ha már elpusztul a világ
legyen a sírjára virág –*

[11] németh andor

*egy nagyon tiszta vízcseppet
dörgöljétek a szemire –
36 éve várja már
térden a kékpupu teve*

*ne hagyjátok el asszonyok
mert zöld füstben a vízre száll –
két fürtje gyöngyházás gyerek-
késére gondol vissza már*

[12] [áldalak búval vigalommal...]

*áldalak búval vigalommal
féltelek szeretnivalómmal
búzaföldekkkel fellegekkel
őrizlek kérő tenyerekkel –*

*topogásod muzsikás romlás
falam ellened örök omlás
alvó folyókon ringatózom
lehelletedbe burkolózom –*

*míndegy szeretsz-e nem szeretsz-e
szívemhez szívvel keveredsz-e
hallak látlak és énekellek
istennek tégedet felellek –
hajnalban nyujtózik az erdő
ezer ölelő karja megnő
a fényt az égről leszakítja
szerelmes szívére borítja –*

[13] [derús vagyok és hallgatag...]

*derús vagyok és hallgatag
pipám is bicskám is elhagytam
vagy ötven kilóra lefogytam
szalonnán éltem mialatt
virágzott minden vállalat
s rossz nők ültek jó autókban
derús vagyok és hallgatag*

*szenvedtem ostobák miatt
nincs senki akire rámondjam*

*örömét lelte nyomoromban
felhő valék már süit a nap
derűs vagyok és hallgatag*

[14] [medáliák]

*barátommal egy ágyban lakom
nem is lesz hervadó liliomom
nincs gépfegyverem kövem vagy nyilam
ölni szeretnék mint mindannyian –*

*a lányok csak hordják a kenyereket
a lélek vén teknőc hátán lebeg
négy szantimom van mindenem kopott
ne nevesetek ki asszonyok –*

[15] [medáliák]

[1.]

*barátommal egy ágyban lakom
nem is lesz hervadó liliomom
nincs gépfegyverem kövem vagy nyilam
ölni szeretnék mint mindannyian, –*

*ki égbenyuló rózsán heverek
hullajtsatok szét őszi fellegek
négy fillérem van mindenem kopott
ne nevesetek ki asszonyok –*

[2.]

*harapj az égbe nyers húshajnalom
lyukas nadrágom kézzel takarom
a varázsló ríva öleli át
megkövített tarka malacát, –*

*a zöld füst pedig lassan megpirul
csöngess a csöngés tompa tóra hull
jéglapba fagyva tejjehér virág
elvált levélen lebeg a világ –*

[3.]

*dísznó de akin jáspis a csülök
fából faragott istenen ülök
zöld csillag a tejen tűnj elő
meghalok s mázsás szakállam kinő, –*

s ha elhulltanak mind a szabadok
számmal az éggel szörnyűt mordulok
egyetlen vadkan szabad és hideg
megtiprom emberi isteneiket –

[4.]

ó európa hány határ
minden határban gyilkosok
ne hadd hogy sirassam a lányt
ki két év múlva szülni fog –

ne hadd hogy szomorú legyek
mert európai vagyok
szabad medvék komája én
szabadságtalan sorvadok –

verset irok hogy szórakozz
a tenger a hegyfokra jött
s egy terített asztal uszik
a habon fellegek között –

[5.]

lehet hogy hab vagy cukrozott tejen
lehet hogy zörej meredt éjjelen
lehet hogy kés vagy ónos víz alatt
lehet hogy gomb vagy amely leszakad, –

a pékinas könnye a kovászba hull
ne keress csókot ez a ház kigyúl
hazatalálsz még szedd a lábodat
füstölő szemek világítanak –

[16] simon jolán

egyszer ha nem veszi észre
nézzetek az arcába hosszan
magános férfiak gondolták ki
amikor én még futbaloztam

élete penge levegőben
borítsátok be nagykabáttal
sose szavalt még verset tőlem
súrol szalad egy könyvállvánnyal

piros idegen gyerekek
nyugszanak meg majd szavára

*elhallgatott – locsolókocsik
csörömpölnek föl budavárba.*

[17] [főzz neki lüszli huslevest...]

*főzz neki lüszli huslevest
fogd meg ügyetlen karjait
míg hátranézel eltűnik
és rózsaszínűvé változik*

*egy felhőn alszik délután
<persze ez itt a parlament>
húzd összebb jól a sálodat*